

de zelfzwichter 28

4|82

Bij de voorplaat :

Hier ziet u de molen "De Helper" aan het Paterswoldsemeer in de gemeente Haren. De ijverige vrijwilliger L.H. Brink uit die dorp is hier iedere zaterdagmorgen te vinden en doet veel aan onderhoud van deze molen. Zie pagina 10 en verder.

Foto: Harmannus Noot, Winsum (Gr.)

De Zelfzwichter — jaargang 7, nummer 28
december 1982

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen
Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Redactioneel	2
Van onze ledenadministratie	2
Najaarsvergadering Usquert	3
Molennieuws	6
Examen vrijwillige molenaars	9
Reakties van lezers	10
Molen "De Helper"	10
Molenfietstocht 9 okt. 1982	12
De Wimmemolmolen	15
Bijeenkomst Vrijw. Molenaars	18
Molenhistorie in Noorderhoogebrug	20
De "Aeolus" - mysterie	24
Landelijke Contactdag D.H.M.	25
De Molenstichting Oldambt	26
Over een molenverzameling	26
Ledenlijst	binnenkant omslag

de zelfzwichter

Redactioneel

Wanneer u dit nummer van 'De Zelfzwichter' onder ogen krijgt, staan we inmiddels aan het einde van het jaar 1982, met in 't verschiet het 10-jarige bestaan van onze vereniging, dat herdacht wordt tegelijk met het twaalfde lustrum van de vereniging 'De Hollandsche Molen'.

Ons redactie-team is in de huidige samenstelling één jaar oud en we ontvingen veel lovende reacties over 'De Zelfzwichter' in de nieuwe stijl en in deze betere kwaliteit. Zo laten wij de stem van onze molens zoveel mogelijk horen. Die stem proberen we dan ook met veel inspanning op zui-vere toon te laten klinken en niet met krakende geluiden, hoewel het Haagse bezuinigings-spook ook onze molens helaas niet ongemoeid laat. De economische recessie hangt ons als een molensteen om de nek. De fondsen die tot nu in redelijke mate voor het behoud van de molens konden worden aangesproken, blijken niet meer beschikbaar te zijn. Eén ding willen we echter duidelijk maken: op het gebied van molens weigeren wij 'in te leveren'. Met bijna tien leden op één molen zijn wij gelukkig een sterke vereniging, zodat we de nog beschikbare middelen kunnen bundelen ten behoeve van het BEHOUD van onze Groninger molens.

M.E.v.D.

Van onze ledenadministratie

Een verzoek aan onze leden, die plannen hebben om te verhuizen. Het komt regelmatig voor, dat wij leden uit het oog verliezen, doordat bij verhuizing GEEN verhuisbericht aan onze vereniging wordt gestuurd. Tot en met oktober hebben wij zo reeds 10 leden niet meer kunnen bereiken.

Daarom een vriendelijk, edoch dringend verzoek: Gaat u verhuizen, geef onze vereniging hiervan dan bericht. Dat bespaart onkosten en ongerief en u blijft zo verzekerd van toezending van 'De Zelfzwichter'. Bij voorbaat dank.

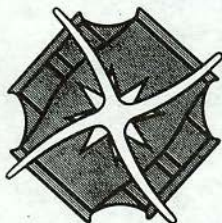
Henk Berends.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter', die in maart 1983 zal verschijnen, dient uw kopij ingezonden te worden voor:

15 februari 1983.

NAJAARSVERGADERING 1982

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

gehouden op donderdag 11 november 1982 in
Café 't Gemeentenuis te Usquert.

Evenals de vorige najaarsvergadering, gehouden in De Klinker te Winschoten, was ook deze een groot succes. Ongeveer 115 leden en andere belangstellenden bezochten de vergadering, zeker niet in de laatste plaats vanwege de vertoning van de film "Stoere Werkers".

Na de opening van de vergadering door de voorzitter de heer De Jong, die in zijn toespraak zijn waardering uitsprak voor de grote opkomst in Usquert en speciaal de heer Evert Smit uit Wormerveer welkom heette, die de film zou gaan vertonen.

Na het voorlezen van de notulen door secretaris C.E. van der Horst, werden deze onveranderd goedgekeurd. De heren A.J. Berger, wethouder te Groningen, Dirk J.M. de Boer uit Kerkrade en dr. F.A.H. van den Hombergh uit Groningen hadden schriftelijk laten weten verhinderd te zijn. Laatstgenoemde is wetenschappelijk hoofdmedewerker aan het Instituut voor Geschiedenis van de R.U. in Groningen en vroeg in zijn brief ook, of er misschien iemand in de vereniging is, die kennis heeft of studie maakt van oude molens en dan met name over hun constructie in de 15^e, 16^e en 17^e eeuw in de provincie Groningen. Wanneer zijn bijvoorbeeld de bovenkruier en de paltromolen in onze provincie voor het eerst in gebruik genomen?

Wie schrijft daar eens iets over in 'De Zelfzwichter', vraagt de heer Van den Hombergh aan het eind van zijn brief. In het Groninger Molenboek staat daarover wel iets (pag. 1-6), maar er zal nog wel meer bekend zijn.

Iets later dan oorspronkelijk gepland, begint de voorstelling van de film "Stoere Werkers".

Deze 16 mm. film is omstreeks 1933 gemaakt door dhr. Roosdorp uit Deventer (Maro Film). Ook zaten er enige stukjes van nog vroeger datum in verwerkt.

Jhr. mr. F. van Rijkevorsel, bestuurslid van 'De Hollandsche Molen' begeleidde de heer Roosdorp en fungeerde tevens als 'gids' op zijn filmtocht door zeven provincies.

In 'De Molenaar' verschenen in die tijd wetenswaardigheden over de gefilmde molens en ook werden verschillende voorstellingen in den lande gegeven, toen de film klaar was. Enige tijd later, iets voor de oorlog, verdween de film van het toneel en het zal ongeveer 1 februari 1972 zijn geweest, dat de film is geschonken door mevr. wed. Roosdorp aan het filmmuseum in Bloemendaal. Hij zat toen op zeven 20 cm-spoelen en verkeerde, door de tand des tijds aangevreten, in een vrij slechte toestand. De lussen waren oud en hard geworden en daardoor gebroken en ook de perforatie was op sommige plaatsen uitgescheurd. Een week later ziet Evert Smit de film voor het eerst en is dermate enthousiast, dat hij een kopie bestelt. Na overleg met mevr. Roosdorp over de

kosten, krijgt hij de filmkopie in de loop van het jaar.
Deze film zit dan op twee grote spoelen van ieder een uur.

Wat me bij de vertoning van de film het meest heeft geboeid, weet ik niet precies, maar het zal het samenspel van de verteller (Evert Smit) en vooral zijn verteltrant met de prachtige beelden van de filmer, dhr. M. Roosdorp, zijn geweest.

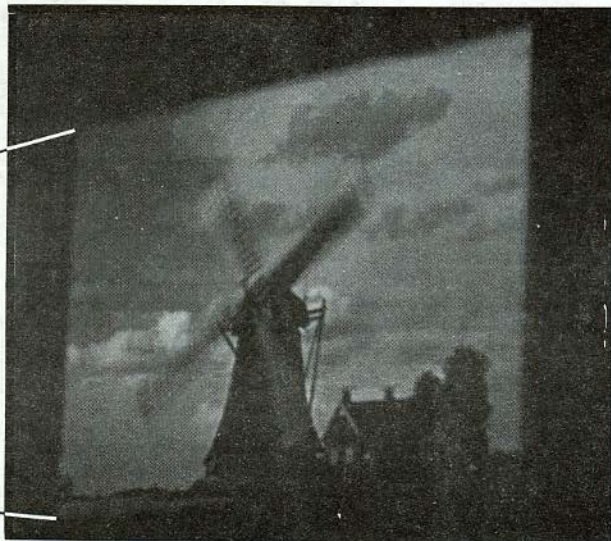
In deel 1, dat gewijd is aan korenmolens, zagen we 'De molen van Piet' (niet te verwarren met molen 't Roode Hert' van Piet Berkhout, eveneens te Alkmaar - red.) in Alkmaar in vol bedrijf en 'De Witte Molen' in Nijmegen, waar A.J. Dekker de naar hem ver-

noemde 'Dekkerwiek' demonstreert aan molenaars. Ook de nadelen van een 'Dekkerwiek'-met-zeilen blijken duidelijk, doordat er veerlatten op het hekwerk zijn aangebracht om zeilslag tegen te gaan. Vreemd, om een bus met molenaars te zien, met de open dak en de molenaars met hun ouderwetse kledij. Dat doet je plotseling beseffen, hoe de wereld ons over 50 jaar zal vinden.... En wat waren paard en wagen en zandwegen in die tijd nog normaal, zoals bleek uit de beelden van de standermolen te Geffen (N.B.). Heel bijzonder vond ik dat. Aan de ene kant vervulde het me met ontzag voor de mensen in die tijd en aan de andere kant kon ik nauwelijks geloven, dat die beelden slechts 50 jaar oud waren. Wat een rust straalden die beelden uit! In wat voor stroomversnelling zijn we nu eigenlijk terecht gekomen als je dat

De Krimstermolen
op de film.

vergelijkt met die tijd. Ook bijzonder mooi waren de beelden van de dubbele waterradmolen te Neder-Wetten, o.a. met een vreemde horizontaal bewegende zaag uitgerust en de bovenslag-waterradmolen van Loenen (Veluwe). Kennelijk was het die dag erg heet, want de kalveren stonden zich te laven aan de omhoog spattende waterdruppels van het waterrad. Het leverde idyllische beelden op. Alles draaide, dat het een lieve lust was.

In de molen van Olst (Ov.) werd een roede gestoken; met het hijswerk ging echter iets mis, zodat één van de knechten vroeg om drie losse heklatten, die hij vervolgens als ladder gebruikte, door iedere keer de onderste van de drie te versteken. Zo kon hij omhoog klimmen om de zaak te verhelpen.

Minder idyllisch, maar heel interessant is het maken van een molensteen in een fabriek te Aarle-Rixtel. Met mallen worden de verschillende panden opgezet, om vervolgens tot een geheel te worden gemaakt, tot de complete steen is gevormd. Het laatste gedeelte van deel 1 van de film is een compleet verslag over het maken van papier in "De Schoolmeester" te Westzaan.

Zoals Evert Smit vertelde, is de film destijds gemaakt met in het achterhoofd de gedachte: 'Jongens, nu kan het nog, over 10 jaar is dat alles afgelopen'.

Het vreemde is natuurlijk, dat nu de meeste van de getoonde molens er nog zijn. Misschien is dat ook niet zo heel vreemd. In die tijd hadden die molens ook al veel overleefd en omdat ze tot op het laatst beroepsmatig in gebruik zijn gebleven, hadden ze ook de beste kansen op verdere overleving.

Na een korte pauze, waarin enige verfrissingen konden worden gebruikt, ging het verder met deel 2.

Nu met "De Held Jozua" en "De Gekroonde Poelenburg", beide paltrokmolens te Zaandam en de zaag-, koren- en pelmolen "De Hoop" van Bleeker te Holwierde, die helaas in 1945 verbrandde. We zagen de zagerij in vol bedrijf. De drie zaagramen en het gaande werk werden uitvoerig belicht. Ook zagen we behalve dhr. Van Rijckevorsel voor het raam, beelden van de andere molen van Holwierde. Daarna volgden beelden van oliemolens "De Koperslager" te Zaandijk (in 1964 verbrand), terwijl er olie geslagen werd. Ook hier weer uitbundige beelden van 't gaande werk. Het laatste gedeelte van de film is gewijd aan de poldermolens. De vier binnenkruier-strijkmolens van de Zeswielenpolder bij Alkmaar, "De Nekermolen" bij Purmerend en de "Krimstermolen" passeren de revue. De "Krimstermolen" stond nog op zijn oude plaats in het Reidland onder Bedum en maalde dat het een lust was. (zie foto vorige pagina). De oude molenaar dhr. J. Dijkema uit Wittewierum zat ook in de zaal en zal wel genoten hebben! Jammer, dat dit stukje maar zo'n 4 à 5 minuten duurde. De volgende opnamen zijn van de "Dijkmolen" te Maasland met een vlucht van 29,20 meter! (deze staat vermeld in het Guinness Recordboek als 's werelds grootste molenvlucht - red.) De laatste opnamen geven een stemmig beeld van de "Oostmolen", een wipmolen van de Moerkerkenpolder te Mijnsheerenland.

Ik moet zeggen, dat ik heel erg genoten heb van deze film, die op 7 maart 1975 ook al eens in Groningen draaide, maar voor mij was dit de eerste keer. Mocht ik weer de kans krijgen hem te zien, dan ga ik zeker kijken!

Alle lof voor het deskundige commentaar van Evert Smit en natuurlijk voor de heer Roosdorp, die met de in die tijd onge-twijfeld gebrekkige middelen een héél bijzondere film heeft gemaakt, die niet alleen molenliefhebbers zal hebben geboeid!

Na een enthousiast applaus bedankt de heer De Jong Evert Smit en komt het punt rondvraag, waarna de vergadering wordt gesloten.

Derk Jan Tinga.

- - -

Molennieuws

14. "Veldkamps Meulen" te Bellingwolde.

Deze molen kreeg nieuwe roeden met toepassing van de 'Klein-herstel-regeling.' Deze kreeg fokwieken en bredere hekwerk. Tussen de karweien door heeft de molen nog wel gedraaid met één kale roede (zie foto volgende pagina). Het is mogelijk, dat deze molen een z.g. spin krijgt, waar-door de remkleppen aan de fokwieken bediend kunnen worden.

28. "Adam" te Delfzijl.

De vrijwilliger, de heer R. Schuur zond ons het volgende verslag: Op donderdag 28 oktober werd door de molenaars Roemeling & Molema uit Scheemda en hun personeel met behulp van een kraan van Lommerts uit Delfzijl een nieuwe lange en korte spruit aangebracht op de molen "Adam". De oude lange spruit (was een ijzeren roede) had reeds 38 jaar dienst gedaan. In 1944 - in de oorlogsjaren dus - werd

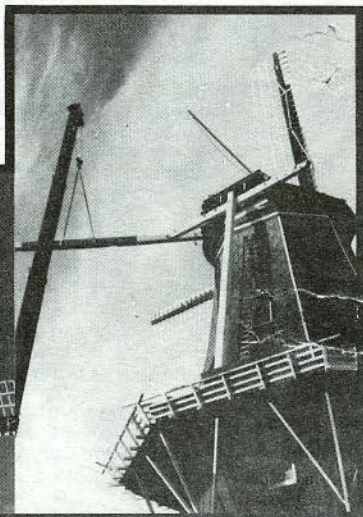
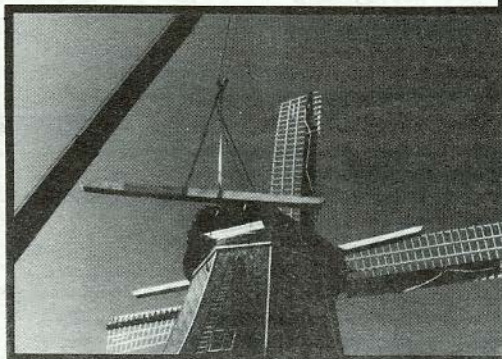

14. De draaiende "Veldkamps Meulen" met een kale roede en nieuwe fokwieken te Bellingwolde.

---

28. Op de molen "Adam" in Delfzijl worden de lange en de korte spruit met behulp van een kraan vervangen.

---

deze aangebracht door molenmaker Wiertsema en diens knecht, de heer Roemeling. Er was in die tijd geen hout te krijgen, zodat een ijzeren roede als lange spruit geplaatst werd. Ook de korte spruit (hout) werd in die tijd aangebracht. Volgens wijlen oud-molenaar Dieterman waren er in die tijd nog geen kranen, maar werd er een grote bok (paal) boven de molen geplaatst en met een takel en katrollen werd de lange of korte spruit en evt. roeden met veel mankracht naar boven gehesen. Hieraan hebben nog een aantal Duitse soldaten meegeholpen, aldus Dieterman.

Ook vertelde hij dat in de bezettingsjaren vaak Duitsers op de molen kwamen kijken en was molenaar Dieterman rustig aan het malen voor particulieren, wat in die tijd beslist niet mocht! Dit is de Duitsers misschien niet opgevallen, of ze hebben stilletjes een oogje dichtgedaan. De heer Dieterman kon hierover bijzonder smakelijk vertellen.

Tussen haakjes: Vader en zoon Dieterman waren ongeveer 50 jaar eigenaar van de molen "Adam"; het is daarom mijns inziens jammer, dat deze oud-molenaarsfamilie niet in het Groninger Molenboek is vermeld.

We willen tot slot hopen, dat de beide spruiten het ook 38 jaar volhouden. Vermeld kan nog worden dat de ISP-subsidie is verkregen in het kader van 'Klein-herstel-regeling'. Ook willen we de heer Heijdra van de Rijksdienst voor Monumentenzorg, afdeling molens, dank zeggen, evenals de heer Jongsma van onze vereniging, dat we dit werk aan de "Adam" konden uitvoeren.

42. "De Eendracht" te Sebaldeburen.

Molen "De Eendracht" maalt weer! In 1978 raakte de molen in het ongerede. Eén roede werd door een storm schoon-geveegd. In het Groninger Molenboek staat abusievelijk 1976 vermeld. Er werd een restauratieplan opgesteld, welke onder meer voorzag in een nieuwe roede met ophekking, staart en lange spruit. Pas in 1981 kon met de uitvoering ervan worden begonnen na verschillende mislukte pogingen van o.a. het polderbestuur om deze BWO-molen zo snel mogelijk hersteld te krijgen. Na de winter 1981/'82 werd het werk voortgezet. Door de vrijwilliger werd in zelfwerkzaamheid verschillende karweien uitgevoerd, die niet direkt in het lopende restauratieplan waren voorzien.

Zo staat de molen er nu weer prachtig bij. Het enige probleem waar we nu nog mee zitten, is de vijzel, die gedeeltelijk verrot is. Veel duigen zitten eruit, zodat optimaal malen niet meer mogelijk is. Hopelijk kan in 1983 in deze onvolkomenheid worden voorzien.

U bent in ieder geval van harte welkom op de molen om deze te bezichtigen. (vrijwilliger Henk Berends, 05946 - 27 00).

66. "De Zwaluw" te Zuurdijk.

Molenmaker J.D. Medendorp is hier bezig met het maken van diverse verbeteringen, vooral aan het gaande werk. De begroting van dit 'Klein-herstel-regeling'-karwei bedraagt f 23.377,-. Als men - nog deze zomer - in de molen kwam, rook het er muf. Al weer een tijd geleden werd de muur met een waterwerend middel behandeld. Verder worden nu maatregelen

genomen om gemakkelijker te ventileren. Tenslotte wordt nu op de stelling een strook rubberoid vanuit het molenlichaam aangebracht, teneinde het druiwater buiten het onderchtkant te laten vallen (zoals ook bij de "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug is gebeurd).

114. "De Hoop" te Garsthuizen.

De eigenaar - de heer P.F. Vries Robbé - heeft de laatste tijd tegenslagen met zijn korenmolen. Op 26 februari stelde de Monumentenwacht Groningen vast dat 'derden' bezig waren de goede muurwerken te gritstralen, waardoor de metselstenen aan de oppervlakte erg poreus zijn geworden, versneld gaan inwateren en met vorst zullen gaan stukvriezen. Ook werd veel voegwerk weggespoten. Toen de monumentenwachters inspecteerden, waren al zeven van de acht muurvelden op deze brute wijze behandeld. De bedoeling was een schoonmaakbeurt. De 'derden' was een onderaannemer van molenmakerij Doornbosch.

In overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zal de aangebrachte schade zo goed mogelijk worden hersteld. Dat betekent herstellen van voegen en een behandeling met een vochtwerend preparaat. De verzekering moet de schade dekken. Ook was het een tegenvaller dat de windpeluw gebroken is. De vrijwillige molenaar en de eigenaar constateerden samen met andere molenvrienden op 16 oktober, dat de windpeluw inwendig niet (meer) gezond was. Met een boorproef viel de boor al snel naar binnen. Omdat het een vrij nieuwe windpeluw betreft, ziet de molenmaker aanleiding om op gunstige voorwaarden een nieuwe windpeluw te plaatsen. Gelukkig blijft de eigenaar, die in het nabije huis woont, dat ook een monument is, vol goede moed. Zo ook de vrijwilliger, de heer W.F. Wychgel uit Middelstum, die zich in toenemende mate ook verdienstelijk maakt voor de opleiding van nieuwe vrijwilligers.

124. "Eva" te Usquert.

Tijdens de najaarsvergadering in Usquert kon de voorzitter de verheugende mededeling doen, dat inmiddels aan de fa. Bremer opdracht tot herstel is gegeven. Het heeft even geduurd, voordat de gemeente tot het geven van de opdracht overging. Dit heeft te maken met het probleem van de voorfinanciering van de herstelkosten.

- - -

Examen vrijwillige molenaars

In de houtzaag-, koren- en pelmolen de "Fram" te Woltersum werd op 22 september het halfjaarlijkse examen gehouden voor Vrijwillige Molenaar in de provincie Groningen. Van de vijf kandidaten slaagden er drie: W.A. Kruit uit Delfzijl; T. Baars uit Eenrum en J.G. Rijkeboer uit Groningen. Het examen werd afgenomen door de vereniging "De Hollandsche Molen". De kandidaat-molenaars volgden een opleiding, verzorgd door Het Gilde van de Vrijwillige Molenaars en de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Instrukteur is Bernard Dijk. Hij is molenaar

van watermolen "De Eolus" bij Aduard. Hij geeft les in de molen van Vierhuizen. In de minimaal 100 lessen worden de kandidaten vrijwel alles over theorie en praktijk van molens bijgebracht. De vrijwillige molenaars krijgen, eventueel samen met collega's, een molen toegewezen. Deze moeten ze gedurende alle seizoenen n kunnen bedienen.

(Bron: Nieuwsblad v/h Noorden, met verbeteringen).

- - -

Reakties van lezers

Van de heer Dirk J.M. de Boer uit Kerkrade ontvingen wij de volgende reactie:

Naar aanleiding van het artikel 'Standrokmolens in Oost-Europa' van Martin E. van Doornik het volgende:

Op blz. 9 in 'De Zelfzwichter' van 3/82 heeft hij de tekst overgenomen van een bord in het Pools.

Gezien ik echter niet uit de tekst kon opmaken, wat er op dat bord stond, ben ik naar een Poolse buurman gestapt en heb hem gevraagd om het te vertalen. Hier volgt de vertaling:

Teren panstwowy budowa
Muzeum wsi Kieleckiej
wstep sarowo wzbroniony

=
Terrein van de Staat, hier
wordt gebouwd Museumdorp
Kieleckiej (spreek uit:
Kielcé). Entree streng ver-
boden toegang.

Deze plaats ligt bij toeval bij het dorp van onze buurman. Hij vertelde nog dat onze molenvriend puur geluk heeft gehad, dat ze hem niet ingesloten hebben, indien men hem had betrappt. Verboden toegang betekent daar verboden voor iedereen!!!!

- - -

De heer B. van der Veen Czn. maakte ons er op attent, dat de 'Molen van Oortman' te Lattrop (Twenthe), welk staat vermeld in 'De Zelfzwichter' van 1/82 (pag. 17) en 3/82 (pag. 2), vroeger in Tjamsweer bij Appingedam als oliemolen heeft gestaan, waarvan het onderstuk nu nog bestaat. Welk een toeval! De foto van de restant in Tjamsweer kunt u zien in het Groninger Molenboek op pag. 79. De naam van de oliemolen was "De Eendragt" en was gebouwd in 1802 en ontakeld omstreeks 1900.

- - -

Molen „De Helper”

door B. Jongsma.

Ons lid de heer Harmannus Noot uit Winsum (Gr.) stelt voor een artikeltje met foto's van de molen "De Helper" in deze Zelfzwichter te mogen plaatsen, met een verzoek aan onze redactie, om voor de tekst te zorgen.

Zoals we al in 'De Zelfzwichter' 2/82 schreven, is deze molen

Vrijwilliger Brink voor zijn molen.

door vergroting van het Paterswoldsemeer veel dichterbij het grote water komen te liggen. Dat scheelt soms een trui, zegt de vrijwillige molenaar L.H. Brink uit Haren.

Eigenaar van de molen is het Meerschapp Paterswolde, dat de molen goed onderhoudt. Het Meerschapp heeft - zoals bekend - al heel wat werk gedaan voor de verhoging van de recreatieve waarde van deze omgeving. Ook zijn er nieuwe fietspaden gekomen, o.a. langs de molen.

Op zaterdagochtenden kan men de heer Brink hier gewoonlijk aantreffen. Het is dan interessant na te gaan hoe een vrijwilliger kan bijdragen aan de goede werking van de molen. Eigenlijk is er elke zaterdag wel wat te klussen, zegt de heer Brink. In zijn draaiboek worden die klussen steeds omschreven.

Uit de klussenlijst van Brink:

- Oog aan de vangstok hoger vastgedraaid.
- Nieuwe bezetketting voor het kruirad gemonteerd.
- Onderring kruiwerk, hals en penlager gesmeerd.
- Achterwaterloop uitgehakt en de staart ingekort.
- Nieuwe bezetpennen voor de kammen in de bovenbonkelaar gemaakt en vastgewigd.
- Taatspot schoongemaakt en van nieuwe olie voorzien.
- Neuten in de busbalk gesmeerd, stroppen voor de staart te pas gemaakt.
- Oog aan het kruirad en de stroppen aan de staart gemaakt.
- Molen-onkruid gewied, zolders aangeveegd, openingen in de kap dichtgemaakt.
- Gat in de roeden geboord en krammen aan de staart gemaakt.
- Katrollen van de pal veranderd.
- Nieuwe kruiketting gemonteerd.
- Vijzelsleutel gelast.
- Staart geverfd, smeernippels in de wachtdeur gemaakt.

- Smeernippels in de regelborden gemaakt en kruipalen geverfd.
- Bliksembeveiligingsring schoongemaakt.
- Kap geteerd.
- Anderhalf veld achtkant geteerd.
- Bij molenmaker Medendorp twee zeilarmen gemaakt.
- Zeilarmen geverfd en aan de roeden gemonteerd.
- Halslager vijzelas schoongemaakt.
- Baard van de kap gehaald en achterwaterloop uitgehakt.
- Halslager vijzelas gesmeerd.
- Krooshekken gecarbolineerd.
- Ogen in de roeden gemaakt, houten klossen a/d vangketting geverfd en kannagels vastgewigd.
- Slot in westdeur gezet.
- Krullen aan de baard vastgezet.
- Gaten in de windpeluw dichtgemaakt.
- Klossen a/d vangketting gemaakt, baard en de poort achterwaterloop geverfd.
- Kammen in de was gezet.
- Kammen van het vijzelwiel vastgewigd.
- Pal gerepareerd.
- Vijzelhals lager opzij gewigd en gesmeerd.
- Ramen schoongemaakt.
- Monnik en tafelblok gesmeerd.
- Schroefspindel in de potbalk gesmeerd.
- Oog van de vangstok hoger vastgedraaid in keuvelensbalk.
- Busbalk en penlager schoongemaakt.
- Nieuw gaas boven de penbalk gemaakt.
- Staufferpot gemaakt voor vijzelpenlager.
- Vlaggestokhouder gemaakt.

Vergadering 'De Hollandsche Molen' met uitreiking getuigschrift vrijwillige molenaar. Dat gebeurde op 5 maart 1977. Op die zaterdag moest "De Helper" rust houden. Deze klussenlijst begon in juni 1976.

Wij hopen niet dat u denkt, dat de ijverige vrijwilliger vooral niet gescoord mag worden. Voor menige vrijwilliger - vooral bij poldermolens - is het zo, dat ze graag gasten verwelkomen. Het wordt wel eens als een moeilijke overgang beschouwd: eerst een tijd samen gezellig in opleiding zijn en daarna in je eentje zijn op de toevertrouwde molen.

B.J.

- - -

Molenfietstocht 9 oktober 1982

door Martin E. van Doornik.

Onze vereniging had nogmaals een molenfietstocht uitgezet, ditmaal in Oost-Groningen, met een lengte van ongeveer 40 km, met als startpunt "Veldkamps Meulen" te Bellingwolde ging het via Vriescheloo, Wedderveer, Wedderbergen, Blijham, Winschoten en Oudeschans terug naar Bellingwolde. Aldus ontmoet men zeven molens.

Het was voor uw redakteur de tweede molenfietstocht in één week. Op 2 oktober maakte hij in Noord-Holland een fietstocht met bezoek aan liefst veertien molens.

In mijn geval (mijn huis staat bij Rasquert, gemeente Baflo) ligt Oost-Groningen niet bepaald naast de deur. Om kwart over acht

stapte ik op de fiets, met een totale windstilte en grijze wolken aan de lucht.

Onderweg kon ik de verleiding niet weerstaan alvast meer molens te bekijken, zoals in Westerwijtwerd, Slochteren en Noordbroek. Pas bij Scheemda kon ik aan de bladeren van de bomen zien, dat de windgod Aeolus wakker was geworden.

Na 54 kilometer kwam ik eindelijk om kwart over elf aan bij de molen "Berg" te Winschoten. De vrijwilliger B. Oomkens was hier bezig de kaarten af te stempelen, uitleg te geven aan de (weinig) bezoekers over de werking van 'zijn' molen en folders uitreiken over de Winschoter molens. Hier kocht ik mijn stempelkaart, wat in mijn geval beter uitkwam dan eerst nog 'n eind door te rijden naar Bellingwolde.

De draaiende molen "Berg" te Winschoten.

De wieken met een vlucht van 22.60 meter en geheel dichtgeklapte zelfzwichting gingen hier door de zwakke wind heel aarzelend draaien; aanduwen was nodig. Oomkens had de oostelijke van de drie koppels stenen in 't werk gezet. Op de stelling, zittend tegen het tussenstuk, kon ik lekker uitrusten met koffie uit m'n thermosfles en gevulde koek. De zwakke zon wierp schaduwen van de draaiende wieken op me. Hier ontmoette ik ook de oud-molenaar M.C. Sanders uit Vriescheloo.

Pas om half een fietste ik verder naar de twee andere molens van de driemolensstad, waarna ik ging eten op het station. Omdat ik daarna niet veel tijd meer had, liet ik Oudeschans links liggen. Mijn doel was Bellingwolde; in de verte kon ik de molen al zien draaien. Maar toen ik steeds naderbij fietste, merkte ik pas, dat één roede kaal was. (zie foto op pag. 7). De "Veldkamps Meulen" moest nieuwe roeden krijgen, aangezien de oude af waren. Die dag was de molen dus nog niet klaar. Het nieuwe hekwerk op de fokwieken (voorheen 'Van Bussel') aan de al aangeklede

nieuwe roede is breder gemaakt, waardoor de zeilen nu wat te smal zijn geworden. Vrijwilliger Derk Jan Tinga was hier aan het werk. Als geboren en getogen Bellingwolder liet hij oude foto's van niet meer bestaande molens in de gemeente Bellingwedde met gepaste trots aan de gasten zien. Hier ontmoette ik voor het eerst de heer D. Bos, vooral in Oost-Groningen een bekende molenman. Ook kwam de eerder genoemde Sanders hier opdagen. Derk Jan Tinga vindt dat de kap van deze ronde stenen stellingmolen (één van de vier van dit type in onze provincie) erg zwaar kruit. Voeghoutsen, rechtstreeks op de glijsing en een kruisaspel (net als op "De Korenschoof" te Noordlaren) lijken me geen goede combinatie. Ik veronderstel, dat de ijzeren ring van de kruisaspel vroeger dienst deed als krabbelrad op een zaagmolen. De schuine tanden zijn nog duidelijk te zien. Om half vier vertrok ik weer, richting Vriescheloo. Het begon waarachtig te regenen.

"De Korenbloem" te Vriescheloo is een prachtige voorbeeld van

De spinnekop-zaagmolen met stelling te Wedderveen in vroegere dagen.

een forse achtkante stellingmolen van het Groninger type, met 'n vlucht van 25 meter, hetgeen de grootste vlucht in deze provincie is. Helaas was hier niemand meer aanwezig om mijn kaart af te stempelen. Het was weliswaar nog lang geen vijf uur, maar vermoedelijk verwachtte men geen deelnemers meer. Bij het rijden van de route, zoals die door de organisatie was uitgezet, stond deze molen inderdaad aan het begin van de molentocht. De deur bleef op slot. De molen van Nieman in Veelerveen bekeek ik niet. In de regen reed ik nu naar Wedderveen.

In Wedderveen staat een spinnekop met stelling, bovenop een stenen schuur. Gebouwd in 1938 volgens een ontwerp van molenmaker Luitje Wiertsema te Sappemeer. Helaas zijn de windroos en de kleppen van de zelfzwichting verdwenen. Toch houdt de eigenaar H. van Slooten met onderhoudswerken de

molen in stand. Het echtpaar Van Slooten woont in het huis naast het molentje. Schuin achter hun huis staat, ook aan de Westerswoldse Aa, een romp van de poldermolen "De Nijverheid", gebouwd in 1880 en onttakeld in 1914. Er is nog een gewelf in de veldmuren te zien. De molen heeft dus slechts 34 jaar dienst gedaan.

De regen hield gelukkig op. Ik reed nu naar de poldermolen bij het recreatieoord Wedderbergen. Deze achtkante grondzeiler verkeert niet meer in beste toestand. Door de verlaging van de waterstand staat de vijzel nu helaas droog.

De molen heeft de bijzonderheid, dat de kammen van het gaande werk 'conisch' geplaatst zijn. Ook hier was de molen inmiddels al gesloten. Om foto's van deze molen te maken, heb ik even de lenzen van m'n Exakta moeten verwisselen en daarbij m'n 50 mm-objektief onbewust in het gras laten liggen. De heer H. Schuurman, die naast de molen woont, vond hem zondagmorgen en nam contact op met Tinga, die m'n lens heeft herkend en bracht hem maandagmorgen keurig terug aan mij op m'n werk. Hulde aan deze beide heren voor hun eerlijkheid!

Via een modderige zandweg naar Blijham kwam ik weer terug bij de molen "Berg" te Winschoten. Het was inmiddels half zes geworden en vrijwilliger B. Oomkens heeft de wieden al lang in overheksstand vastgezet en de deur afgesloten. Door deze molen aan te raken had ik de kring gesloten, maar was nog lang niet thuis. Dat was pas middernacht, omdat ik een vergadering van een dovenvereniging in stad Groningen had. Bij thuiskomst had m'n kilometerteller 153 km geteld!

Wel een erg lange afstand om slechts twee draaiende molens te zien. Wel ietwat teleurstellend voor me, maar ik heb veel foto's gemaakt van molens, die ik niet eerder heb gezien en Oost-Groningen is óók mooi om er te fietsen!

Niet alle molens waren controle-posten, zoals me later is gebleken. Totaal waren er die dag 41 deelnemers. Dat is geen record, maar daarvoor was het toch iets te laat in het seizoen. Op de lesmolen te Vierhuizen, waar ik m'n opleiding voor vrijwillige molenaar heb, kreeg ik namens de heer C. Pik (die de fietstocht heeft uitgezet) het lepeltje alsnog, dan als 'troostprijs'.

M.E.v.D.

- - -

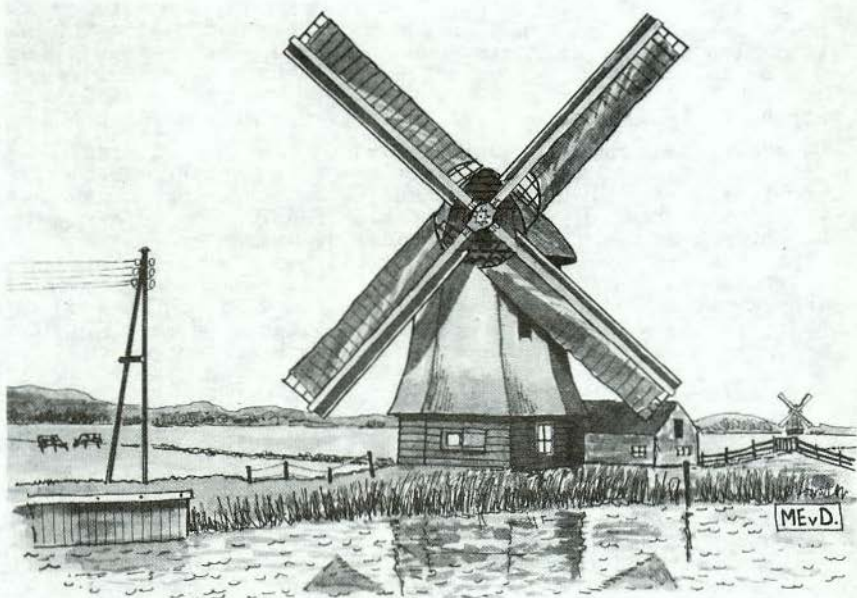
Bezoek aan de Wimmenumermolen

door Henk Berends.

De "Wimmenumermolen" is er één van het type binnenkruier met een binnenscheprad en staat bij Egmond a/d Hoef. (nr. 61 Noordhollands Molenboek). Eigenaar van deze molen is Eric Zwijnenberg, voor velen van ons geen onbekende.

Eric was mede-oprichter van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars en dus Gildelid van het eerste uur.

Bij een geplande bezoek aan deze molen ben je verzekerd van een gastvrij en enthousiast onthaal. Na een rit van ± 200 km arriveerden wij op 20 november om een uur of twaalf in Egmond

a/d Hoef. Van verre zagen we de wieken al draaien. Zo te zien leek het, dat Eric 'voor de prins' draaide, want zonder zeilvering en uitgenomen steekborden heb je toch niet zoveel vermogen, dachten we, maar het tegendeel zou blijken. Vanwege het jaargetijde moesten we de auto bij de weg laten staan en ongeveer 500 meter door drassig geworden weilanden lopen. We werden hartelijk verwelkomd door Eric, die in z'n gezellig ingerichte molen aan het telefoneren was. De woonruimte van deze molen met z'n 19.30 meter vlucht is niet groot te noemen, maar wel erg knus. Eerst ons brood opgegeten en daarna de molen van buiten en binnen bekeken. Doordat we vlakbij de kust zaten, stond er een behoorlijk stevige wind, zodat ondanks de 'geknijpte nagels' goed bemalen kon worden.

De molen is van alle gemakken voorzien. Beneden: woonkamer met bedsteden, keuken, hal en douche/wc en op de voormalige roetzolder zijn 2 slaapkamertjes afgetimmerd. De schoorsteen is afgebroken en de molen wordt nu elektrisch verwarmd. Als je goed oplet, vallen een aantal details op, waaruit blijkt dat Eric wel een groot knutselaar moet zijn. Inbreken kun je er niet ongemerkt, want binnen een kwartier, al dan niet voorzien van politie, staat Eric op de stoep. Hij vertelde, dat de rietdekkers waren geweest, die m.b.v. koeiestront het riet onder de dakkisten plegen vast te plakken. Het schijnt erg goed te blijven zitten.

Na nog een poos genoten te hebben van de voor het kamerraam voorbij zoevende wieken hebben we, nadat er een verhaaltje in het gastenboek is geschreven, afscheid genomen van Eric en zijn binnenkruier.

H.B.

De besturen van de
vereniging en de stichting
wensen u een vreugdevolle
molenuiekstand in 1983 !

Bijeenkomst vrijwillige molenaars

door Derk Jan Tinga.

Koren- en oliemolen "Woldzigt" te Roderwolde (Dr.)

Zaterdagmiddag 2 oktober j.l. vond de 2^e bijeenkomst dit jaar van het Gilde van de Vrijwillige Molenaars in onze provincie plaats, deze keer in het Drentse Roderwolde.

Deze bijeenkomst betekende tevens het afscheid van Hans Walstra als contactman van het Gilde van de Vrijwillige Molenaars in provincie Groningen. Waarschijnlijk zal hij binnenkort worden opgevolgd door Bè Oomkens, vrijwilliger uit Winschoten. Hans heeft de afgelopen jaren veel georganiseerd voor de vrijwilligers en was tevens steeds aanwezig bij de proefexamens van de vrijwilligers - in - opleiding.

Ook was hij vrijwillig molenaar op de molen "Entreprise" in Kolham en de organisator van één van onze molenfietsochten, die dan ook in Kolham start.

De lesbrief over molens, die door onze vereniging wordt gedistribueerd aan scholen in geheel Nederland en ook aan andere belangstellenden, was tevens een produkt van zijn hand. Het is heel erg jammer, dat hij wegens overbelasting nu met al deze werkzaamheden stopt, want dat betekent het verlies van een actief molenliefhebber, waarvan we er niet genoeg kunnen hebben in Nederland.

Nadat er eerst van een kopje koffie was genoten in een plaatse-

lijk café ging de hele groep naar koren- en oliemolen "Woldzigt", waarschijnlijk het mooiste industriemolen-complex, dat we in Nederland nog hebben. Deze achtkante molen op een vierkante onderstuk is in 1852 gebouwd (voor f 16.000,-) en heeft een gemetselde stenen onderbouw, waarin ook de huizen van de molenaar en een knecht waren gevestigd. Vanaf de weg gezien was de rechter woning van de molenaar; deze wordt nog steeds bewoond.

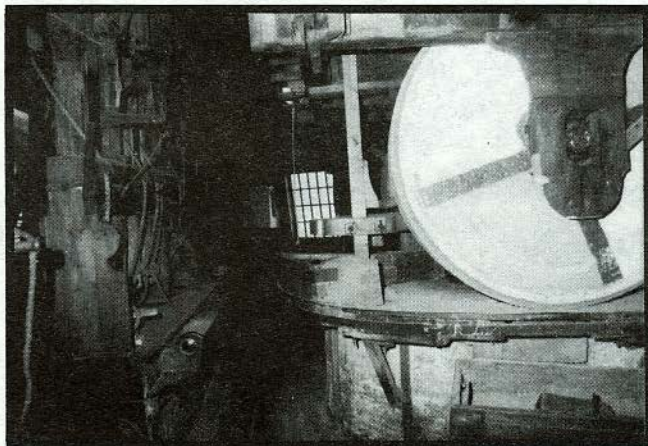
De linker woning is thans ingericht tot graanmuseum. De molen draaide wel, maar niet met de wind als aandrijving van de olieslagerij, vanwege de zwakke wind. Toch was het mogelijk deze olieslagerij in werking te zien, zij het elektrisch aangedreven.

Oliën waren vroeger voor het dagelijkse leven onontbeerlijk, omdat ze gebruikt werden voor de verlichting, voor smeerdoeleinden en bij de bereiding van maaltijden, etc.

Kool-, lijn-, hennep- of raapzaad en ook wel kopra werd eerst fijngemalen en gewreven door middel van een kollergang (ronde, op hun kant lopende stenen) en vervolgens op de vuisters verwarmd. Een roerijzer zorgt er daarbij voor, dat het meel niet aan-koekt op de gloeiende plaat. Dit oliehoudende meel wordt dan wel het voorslagmeel genoemd. Nu wordt het verwarmde meel in een wollen zak gestopt, de zgn. 'buul', die op haar beurt weer in een soort dubbelgevouwen gevlochten matje (van paardehaar) wordt gestopt. Hier omheen zit een leren omslag en samen heten ze de 'haar'. Het voorslagblok bestaat uit een zware, vierkant behakte boomstam met ijzeren banden verstevigd. Aan de bovenkant zit een brede sleuf met daaronder een bak om olie op te vangen.

De haar wordt tussen de staander en het jaagijzer (twee zware metalen platen met een soort handvat) gezet en d.m.v. vulstukken in de holte van het voorslagblok opgesloten.

Voor de rest staan er nog twee 'beitels' in dit blok, beide taps toelopend, de ene met de dikke kant aan de bovenzijde (de slag-beitel) en de andere met de dikke kant naar beneden (de losbeitel).

Interieur van een oliemolen. Links het naslagwerk en rechts de kollergang. De foto is weliswaar genomen in oliemolen "Het Pink" te Zaandam, maar het principe is vrijwel gelijk.

Doordat de slaghei, een lange verticale balk, d.m.v. een nok op de wentelas steeds weer wordt opgetild en vervolgens door het eigen gewicht weer valt op de slagbeitel, wordt er een geweldige kracht uitgeoefend, die zijwaarts gaat werken en olie uit het zaad-meel perst. Die kracht kan wel 200 atm. bedragen. Als de slagbeitel naar de mening van de molenaar voldoende klappen heeft gehad, meestal ongeveer 50 x, wordt de slaghei opgeschort, d.w.z. uit zijn werk gezet door hem zo hoog mogelijk op te trekken, dat de nokken van de wentelas vrij rond kunnen draaien zonder de vuisten van de hei op te lichten. Nu laat men de loshei een paar keer een klap geven op de losbeiten, totdat er ruimte komt tussen de beitels. Vervolgens kan de molenaar met een koevoet de staander en het jaagijzer loswrikken en de haar uit de sleuf nemen.

Het meel is nu tot een vaste koek geperst, maar er zit nog wel wat olie in. Daarom wordt de koek in stukken gebroken en in de zgn. 'appelpotten' gedaan, waarboven een stamper op dezelfde manier als een hei naar beneden valt en de koek in hele fijne stukjes stamp. Het aldus opnieuw verkregen meel wordt gezeefd en opnieuw ondergaat het meel dezelfde bewerking als daarvoor: opwarmen en heien, nu echter in het naslagblok. De beitels van dat blok zijn niet zo schuin van vorm en de heien slaan vaker per omwenteling van de as dan die van het voorslag. Na te zijn uitgerst, wordt de aldus ontstane koek opgeslagen, om als veevoer te worden verkocht. Ze bevat dan nog steeds enkele procenten olie.

Door het geweldige gedreun in de molen kwamen er vroeger veel gevallen van doofheid onder de molenaars en hun knechten voor.

De muren in de molen waren zwart-berookt, geen wonder als je weet, dat de rook uit de vuisters niet via een pijp naar buiten gaat, maar gewoon in de molen omhoog. Dat betekende natuurlijk aan de andere kant wel een goede conservering van het hout. In de bewoonde watermolens gebeurde dat ook veel.

Na afloop van de bezichtiging van de oliemolen en het museum ging de hele groep weer terug naar het café, om daar nog wat na te praten en iets te nuttigen.

Drenthe mag zeer trots en zuinig zijn op het bezit van deze magnifieke oliemolen, die nog zo goed de sfeer van industriële toepassing van de windenergie heeft bewaard!

D.J.T.

- - -

Molenhistorie in Noorderhoogebrug

door B. van der Veen Czn. ©

De eerste molen was een pelmolen, gebouwd in 1711 voor Thomas Abraham Langerhuis en Fedde Cornelis. In 1734 is er sprake van de verkoop van 1/3 door de eerste luitenant Jannes Fretzes aan de kooplieden Peter Derks en Alle Pieters Medendorp:

"Moetende alle jaren 15 stuyvers aan het Zijlvest wegens de loyve (?) worden betaald."

De molen van Noorderhoogebrug omstreeks 1750 naar een tekening van J. Bulthuis.

In 1754 is er een verkoop van 1/2 door Abel Thomas Langerhuis aan Simon Blaupot (hij had de andere helft reeds):

"Wordende jaarlijks uit den molen 15 stuyver loyvegeld betaald aan de Hoogwelgeboren Heer van Middelstum."

Dan is er een overdracht in 1788, waarbij monsieur Roelf Schierbeek de molen verkoopt aan de heer Schnebbelie en mejuffrouw Anna Eggeriks:

"Doende vijftien stuyvers leinegeld of leenpacht aan den Heer van Middelstum."

Tot 1809 was Jannes van Dam eigenaar, daarna Jan Klaasen Oost. In 1825, volgens de lijst Groninger Volksalmanak voor 1927, is eigenaar Siewert Willems van der Molen, afkomstig van Grijpskerk. De molen is dan ook korenmolen. Er moet tussen 1711 en 1825 een resolutie zijn geweest van de Gedep. Staten van de provincie, waarbij dit is toegestaan. Voor de belasting-ambtenaar, de zgn. 'sarries' moet er dus een woning geweest zijn bij de molen. Deze zal gestaan hebben ter plekke van het gebouw van de fa. Eldering, waarop het woord 'sarrieshut' staat. In 1835 wordt eigenaar Derk Hendriks Aalfs, onder wie de molen afbrandde op 4 augustus 1842. Het was een achtkante bovenkruier met een stelling van ongeveer 10 voet en een vlucht van $83\frac{1}{2}$ voet, dus ruim 25 meter. Van deze eerste molen, "De Noorderhoogebrug" genaamd, is er een mooie tekening van J. Bulthuis van ongeveer 1750.

Aalfs liet de in 1842 afgebrande molen herbouwen. De molen droeg de naam "De Hoogebrug". Zelf ging hij in 1848 naar Bedum, waar hij in dat jaar een oliemolen liet bouwen. Daar zat waarschijnlijk meer brood in.

"De Hoogebrug" ging in 1848 over aan J. Cost. In 1857 kwam F. Alma, en sinds 1864 was eigenaar K.W. Wijk, en dan kwamen van 1867 tot 1902 twee broers en een zuster Nienhuis van Garsthuizen, kinderen van Jan Geerts Nienhuis en Anje Eisses Bruins.

Geert Jans Nienhuis is eigenaar tot de brand van 1906, waarbij naar schatting 1000 hl. gerst en 60.000 lijnkoeken verloren gingen, de laatste als handelswaar.

De derde molen is de nu nog bestaande, genaamd "De Leeuw", die door Geert Jans Nienhuis aangekocht werd van de koren-, mout- en pelmulder A.H. Bosscher te Sappemeer.

De architect van de herbouw in 1907 was de

molenmaker Christiaan Bremer te Noorderhoogebrug, de bouwer de molenmaker Jan Wiertsema te Hoogezand.

De molen kwam te staan op een fundering van 104 palen 'op kleef' (bron: De windmolens in de gemeente Groningen - B. van der Veen Czn - Groninger Volksalmanak 1931).

De molen kwam nu op een andere plaats te staan, niet meer in de knik van het Boterdiep, maar verder naar het zuidoosten. Het werd een hoge achtkante bovenkruier, met een stenen tussen- en onderstuk. Door de verlegging van het Boterdiep in 1934 kwam de molen nog verder van het water te liggen en door een tweede verlegging in 1965 nog verder weg.

In augustus 1935 kreeg de molen twee nieuwe roeden met stroomlijnneus, maar tijdens de storm van 17 maart 1947 sloeg de askop af, en kwam met beide roeden naar beneden. Men denkt zelfs aan blikseminslag. In 1937 werd eigenaar de zoon van bovengenoemde,

De molen te Noorderhoogebrug vóór de brand van 1906.

Popke Nieboer, onder wie in 1964 de molen nog werd hersteld door de molenaars Doornbosch en Schuitema. Na de stormramp van zondag 17 maart 1947 werd eigenaar W.B.J. van Wijngaarden. Dat was op 1 januari 1948.

Uiteraard wilde Van Wijngaarden graag de noodzakelijke verbeteringen aan de molen laten uitvoeren. In het archief van de Provinciale Groninger Molencommissie treffen wij aan een met de hand geschreven prijsopgave van januari 1952 van Harm Wiertsema, molenaar te Scheemda.

"Voor een ijzeren as, met twee ijzeren roeden met toebehoorde, doch gebruikt, stroomlijnneus van aluminium met reborden naar ons model, een ijzeren vang, de smeerring-neuten nazien, 24 planken en 6 liggers op de stelling, met werkloon en transport voor de som van f 6.685,-."

Inderdaad werden de herstellingen uitgevoerd, onder meer met een bijdrage van de gemeente Noorddijk. De molen stond toen nog juist in die gemeente. Een verzoek aan de gemeente Groningen werd afgewezen, omdat de molen niet binnen de stadsgrenzen lag. In 1965 kwam een restauratie van f 30.516,50 gereed. Dat karwei werd uitgevoerd door de fa. Schuitema en Doornbosch, nadat zij de laagste inschrijvers waren geweest. De molenaar deed zelf het verf- en teerwerk. Niet veel later zorgde molenaar A. Doornbosch voor een nieuw Engels kruiwerk. In de volgende jaren werd vooral het muurwerk een zorgenkind. Verschillende gedachten zijn daarover geweest, zoals het ommetselen, het omtimmeren met redwood en vochtwerende preparaten. Ook deskundigen van de gemeente Groningen, waarin de molen na grenswijziging was komen te liggen, hielden zich met de zaak bezig. Mede door het slechte vochtdoorlatende muurwerk kwam de molen verder in verval.

Wel probeerde Van Wijngaarden de molen zo lang mogelijk draaiende te houden. In 1971 werd met gebruikmaking van de regeling voor het jaarlijkse onderhoud nog een nieuwe windpeluw geplaatst. Toch werden al met al de problemen zo groot, dat het voor een particuliere eigenaar te veel werd.

Hoe moest het nu verder met de molen? Als redder in de nood kwam de gemeente Groningen, door de molen van de heer Van Wijngaarden aan te kopen. Dat was op 14 juni 1977. Daarop volgde een andere goede daad, nl. op 20 september 1978, de dag waarop de molen als schenking overging aan de Molenstichting Hunsingo en Omstreken. Deze gaf daarop opdracht aan de molenaarsfirma Doornbosch te Adorp de molen te herstellen; de molen herrees in zijn oude glorie en tijdens de feestelijke bijeenkomst op zaterdag 18 september 1982 werd de molen door burgemeester Buijter weer in gebruik gesteld.

De mooie molen heet nu de "Wilhelmina", naar de echtgenote van de laatste molenaar.

B.v.d.V.Czn.

De „Aeolus”- mysterie

door R.J. Clevering.

De verklaring van de molennaam "Aeolus", die in Elsevier's Winkler Prins encyclopedie te vinden is en door Martin E. van Doornik in 'De Zelfzwichter' 3/82 is vermeld, deed mij 'De Mythen van Griekenland en Rome' door H.A. Guerber openstaan. Hiervan is het volgende ontleend:

Er zijn blijkbaar Griekse eilanden, die nu Liparische Eilanden heten, maar destijds de naam Aeolische Eilanden hadden, waar Aeolus, de god van de stormen en de winden heerste over een weerspannige en oproerige menigte. Hij was gehuwd met Aurora, de godin van de dageraad, die hem zes zonen schonk en wel:

Boreas, de noordenwind;
Corus, de noordwestenwind;
Aquilo, de westenwind;
Wotur, de zuidwestenwind;
Eurus, de oostenwind en tenslotte
Zephyrus, de liefelijke en zachte zuidenwind, die telkenjare de lente aankondigde.

De vijf oudste zonen hadden een lastige en woelige aard. Om te voorkomen dat zij geen ongelukken begingen, had vader Aeolus hen stevig opgesloten in een grot en liet ze slechts één voor één los, om de ledematen te strekken. Aan de opsluiting wijdde Virgilius de volgende woorden:

't Is Aeolus, die felle wind
Met zware ketens stevig bindt,
Zodat hij nergens uitweg vindt.
De echo geeft dan keer op keer
Het beuken op de rotsen weer,
Zodra dit eist hun opperheer.

Hetzij naar zijn eigen gemoedsstemming, hetzij tengevolge van het verzoek der goden zond Aeolus nu eens liefelijke winden, dan weer liet hij de onstuimigste van zijn kinderen los, die de wind tot stormkracht deed aanwakkeren, zodat schepen vergingen, bomen werden ontworteld en de daken van de huizen werden gerukt. De Atheners, die bijzonder op de winden letten, wijdde een tempel aan Aeolus, die nog zou bestaan en bekend is als de Toren der Winden of de Tempel van Aeolus. De tempel is zeskantig en aan iedere zijde is een vliegend beeld van één der winden aangebracht.

R.J.C.

Landelijke Contactdag van

DE HOLLANDSCHE MOLEN

door B. Jongsma.

Op vrijdag 26 november 1982 kwamen in de Statenzaal van het Provinciehuis van Noord-Holland te Haarlem bestuurders van molen- en molenaarsorganisaties bijeen.

Dat was voor het houden van de 6e Landelijke Contactdag, georganiseerd door de Vereniging 'De Hollandsche Molen'. De zaal was vol; er was een record aantal deelnemers. Van de ons bekende Groninger molenmensen zagen we, dat de heren T. de Jong uit Hoogkerk, B. Dijk uit Aduard, C.E. van der Horst uit Scheemda R.J. Clevering uit Eenrum, S. Pasveer en B. Jongsma, beide uit Groningen de tocht naar Haarlem hadden volbracht.

Het woord van welkom werd uitgesproken door de Commissaris der Koningin van Noord-Holland, de heer drs. R.J. de Wit. De voorzitter van 'De Hollandsche Molen' - de heer dr. ir. R. van de Waal - vestigde in zijn openingswoord onder meer de aandacht op de positie van de molenstichtingen. Zij blijven in de eerste plaats als eigenares verantwoordelijk voor de molen, ook bij restauraties. Dat geldt trouwens voor andere (niet-stichting) eigenaren.

De heer dr. E. Zwijnenberg, bestuurslid van D.H.M., deed mededelingen over de Nationale Molendag en andere activiteiten in 1983.

Na de lunch-pauze gaf de heer ir. J.A.M. de Nie uit Woltersum een toelichting op het pas verschenen rapport 'De inrichting van de omgeving van molens'. De heer De Nie is bestuurslid van D.H.M. en voorzitter van de Werkgroep Molenbiotoop. Het rapport is verkrijgbaar bij D.H.M. voor de prijs van f 10,- plus verzendkosten. Interessant was ook de mededeling dat de (zeer boomrijke) omgeving van de korenmolen "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug is gekozen voor een verdere toegespitste studie.

De heer B. Jongsma, secretaris van de Provinciale Groninger Molencommissie, hield daarna een inleiding over 'Meer onderhoud, minder restauraties'. Duidelijk werd gemaakt hoe in Groningen wordt gewerkt aan de toepassing in de praktijk van het in 1981 verschenen rapport van het Adviesbureau voor Architectuur en Ruimtelijke Ordening De Nie te Woltersum: 'De toekomst van het onderhoud van molens'. Het onderwerp maakte talrijke tongen los. Genoemd rapport kan nog steeds worden besteld bij D.H.M. Overigens wordt in 'Molennieuws' (het orgaan van D.H.M.) nr. 98 van januari 1982 een zeer goede samenvatting van de inhoud van het rapport gegeven.

De heer A.J. de Koning, technisch adviseur van 'De Hollandsche Molen', sprak over het onderwerp 'Verzekering en brandpreventie

in molens'. Hierover komt een nadere publikatie. Elk jaar hoort men wel van een molenbrand. Alvast een tip in zo'n rampzalige situatie: Laat NIET de molen na brand (door de brandweer) omver halen, want dat kan een eventuele herbouw moeilijk maken. Met nieuwbouw krijgt men niet een door de Monumentenwet beschermd monument, waarmee de gebruikelijke subsidie-mogelijkheden verloren gaan.

Voor het laatste onderwerp: 'Is het mogelijk te komen tot een landelijke moleninventarisatie' kwam de heer Zwijnenberg wederom aan het woord. Het bleek dat gedacht wordt aan afbeeldingen en beschrijvingen van alle Nederlandse molens in verzamelband(en). Aldus is het mogelijk de gegevens per molen uit te breiden en te vernieuwen.

Het bleek, dat het een vrij kostbare zaak zou worden om op zo'n documentatie een abonnement te nemen; het zou ook enigszins de provinciale en regionale molenboeken in verdrinking brengen. Het sprak de vergadering maar matig aan.

B.J.

- - -

De Molenstichting Oldambt

De Molenstichting Oldambt, waarvan de bestuursleden zijn: P.O. Lindenbergh, voorzitter; E. Boer, penningmeester en secretaris; B. Jongsma, C.E. van der Horst en D. Nieland-Bos, hield op vrijdag 19 november een vergadering en excursie. Als genodigden waren aanwezig gedeputeerde drs. B.S. Wilpstra, voorzitter van de Provinciale Groninger Molencommissie, en J. Stuiver, lid van die commissie.

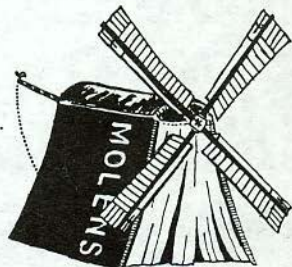
De stichting heeft twee poldermolens: "De Dellen" te 't Waar en "De Westerse Molen" te Nieuw-Scheemda (nr. 95 en 93). Voor de eerstgenoemde molen wordt gehoopt, dat de financiering van het restauratieplan alsnog mogelijk wordt via de Herinrichting Oost-Groningen en Gronings-Drentse Veenkoloniën. Er is ook een restauratieplan voor "De Westerse Molen", een B.W.O.-molen. Hiervoor is onlangs een subsidietoezegging afgekomen.

B.J.

- - -

Over een molen-verzameling

● Aan de stroom van nieuw verschenen molenliteratuur blijkt vooralsnog geen einde te komen. Wij kunnen nu aankondigen, een fraai linnen gebonden boek met als titel 'Dankzij wind en water' - Molens in Noord Limburg, geschreven door A. Lamberts en J. Peeters. Het is fraai zwart/wit geïllustreerd en het beschrijft bestaande en verdwenen wind- en watermolens in Noord Limburg. De afmetingen van het boek zijn ca. 20 x 20 cm., 96 pagina's. Het is te bestellen door f 24,50 over te maken op postgiro 10 43 554

t.n.v. Dagblad Noord Limburg te Venlo met vermelding op het strookje 'Molenboek'.

● Onze vereniging ontving in dank het blad 'De Klok', een uitgave van de Kon. Zeelandia H.J. Doeleman te Zierikzee, een firma in bakkerij-grondstoffen. Dit nummer, mei 1982, is geheel gewijd aan de Nederlandse molens. In een aparte lijst zijn alle organisatie's genoemd, die werkzaam zijn t.b.v. de instandhouding van molens. Ook onze vereniging en stichting worden vermeld. Bij het bijzonder fraai uitgevoerde blad is verder nog een bouwplaat toegevoegd van een wipmolen. Dit (reclame) tijdschrift wordt toegezonden aan de Nederlandse bakkers.

● Uit België ontvingen wij weer bericht van de heer A. Carré, Roy de Blicquy laan 37, 3970 Leopoldsburg. Hij kondigt aan de uitgifte van nogmaals 60 molenfoto's als voorlaatste reeksen, te weten: Watermolens: reeksen XXIX - XXX

Windmolens: reeks XVI

Rompen: reeksen XX - XXI - XXI I.

De kosten zijn 125 B.Fr. per reeks plus 25 B.Fr. verzendkosten. Dus bij het bestellen van alle reeksen tezamen blijft het porto slechts 25 B.Fr.

Het Belgische postgironummer luidt: 000-1171737-74.

● De leden van 'The International Molinological Society (T.I.M.S.)' ontvangen jaarlijks enige geschriften over molens uit elk deel van Europa. Ditmaal een Engels boekwerkje van de hand van ene P.S. Jarvis met als titel: 'Stability in windmills and the sunk post mill', 74 pag's dik in folio-formaat. Met vele schetsjes. (een 'post mill' is een Engelse term voor standaardmolen - red.)

Het werkje is erg technisch en gaat terug tot in de vroegste tijden van de standaardmolen, alleen aanbevolen voor echte molinologen! T.I.M.S. is gevestigd: 2 Eldon Road, Reading RG1 4DH, Engeland.

● Van de hand van de reeds jaren actieve molenschrijver drs. H.A. Visser (van 'Zwaaiende Wieken') verscheen een uitgave van 35 blz. en 13 meest oude foto's met als titel 'Land van polders en molens' - De Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Over o.a. het complex aan de Kinderdijk lezen we tal van bijzonderheden. In 1750 stonden er in het beschreven gebied nog 165 molens en thans nog 52. Interessant werkje! Ingeniet kartonnen omslagje formaat 14,5 x 21 cm.

Het is verkrijgbaar door overschrijving van f 7,25 op giro 143433 t.n.v. Drukkerij Grezee Ameide B.V. te Ameide, met vermelding 'Land van polders en molens'. De genoemde prijs is incl. porto.

● Al vele jaren lang geeft de Stichting IVIO regelmatig boekjes uit over allerhande onderwerpen, de AO-reeks. Ter gelegenheid van de Nationale Molendag op 8 mei j.l. verscheen 'Wentelende wieken - Molens in Nederland' van de hand van P.J. van der Horst, 20 pag's met illustraties, prijs f 2,25 incl. porto. Afm. 12 x 18 cm. Te bestellen door overmaking op postgiro 551599 t.n.v. Stichting IVIO/AO-reeks, postbus 37, 8200 AA Lelystad, met vermelding op het strookje AO 1914.

● Vele jaren geleden startte de Ver. 'De Zaanse Molen' met een nieuwe uitgave, genaamd 'De Windroos'. Het was de bedoeling

om in deze serie historische wetenswaardigheden uit te geven, die nog niet eerder in druk verschenen zijn. Zakelijk bleek dit initiatief weinig succesvol. Maar nu is dan toch nummer 2 verschenen met als titel 'Uit de windboeken van Cornelis Cornelisz. Honig' door dr. Margaretha A. Verkade. Het boekje, formaat 16,5 x 24 cm., met 11 illustraties is 24 pag's dik en kost f 8,10 incl. porto.

Te bestellen bij de Ver. 'De Zaaansche Molen', postbus 3, 1540 AA Koog a/d Zaan.

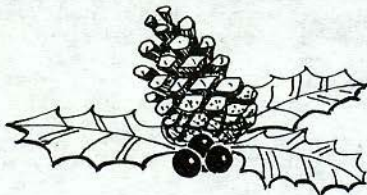
● Een waar standaardwerk van liefst 800 pagina's verscheen onlangs in Luxemburg. Het bijzonder fraai linnen gebonden boek is van Emile Erpelding en het heeft als titel: 'Die Mühlen des Luxemburger Landes. Het is zwart-wit geïllustreerd met meest oude afbeeldingen. In het boek worden alle molens van Luxemburg besproken, dit zijn uiteraard nagenoeg allen waterradmolens, maar ook molens die wij als fabrieken bestempelen, komen er in voor. De afmetingen van het boek zijn 22 x 27 cm. en de prijs, afhankelijk van de koers van de Luxemburgse Franc, ca. f 129,-. Te bestellen bij Druck und Verlag der St. Paulus Druckerei, Luxemburg - Luxemburg.

● Het Gilde van de Vrijwillige Molenaars heeft onlangs 'Informatie XVII' uitgegeven, het rijk geïllustreerde nummer van 16 pagina's is geheel gewijd aan turbines van waterradmolens. Over dit onderwerp is in de Nederlandse molenliteratuur nog weinig geschreven, zodat deze publicatie van de hand van J. Meessen een welkome aanwinst genoemd mag worden! Te bestellen bij genoemde Gilde op postbus 1372, 1500 AJ Zaandam.

● Eveneens afkomstig van het Gilde van de Vrijwillige Molenaars is een nieuw boek verschenen, getiteld 'Wieksystemen' - voor polder- en industriemolens, die in voorgaande jaren als losse publikaties onder de titel 'Informatie' - voor elk publikatie één ter sprake gebrachte bepaalde wieksysteem - aan hun leden waren verstrekt. Nu is dit materiaal samengevoegd tot een boekvorm met aanvullingen van nadere gegevens en illustraties. Het is van de hand van de ons bekende Gerrit J. Pouw en is uitgegeven door Kluwer Technische Boeken B.V. te Deventer, prijs f 29,50, ISBN-nummer 90 201 1479 4. Formaat 22 x 28 cm, 118 pagina's dik. Over molenwieksystemen is tot nu toe weinig geschreven; voor belangstellenden is dit uitgave een zeer welkome aanwinst.

De omslagfoto toont ons de in onze provincie welbekende poldermolen "De Eolus" bij Aduard. Naar ons inziens is het jammer genoeg, dat de foto van nog vóór 1978 dateert, want in dat jaar werd er op de molen nieuw riet aangebracht. Het oude riet van 1821 (!) komt op de foto dus niet zo meer fraai uit.

C.E. van der Horst.

ondergetekende,

naam:

adres:

postcode:

woonplaats:

meldt zich aan als lid van de vereniging
vrienden van de groninger molens
tegen een jaarlijkse contributie van f 15,-

handtekening:

vereniging vrienden van
de groninger molens

postbus 213

9700 AE groningen

wordt ook lid!

U kunt Uw bijdrage voldoen op girorekening nummer 3866034 t.n.v.
penn.mr. van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens,
dhr. J. van Dijk, Maluslaan 100, Groningen.

En vindt U het jammer, deze Zelfzwichter te verknippen, dan is
een telefoontje ook voldoende. U kunt ons bereiken op de nummers:
05903-1722, (U krijgt dan dhr. Dijk aan de lijn), 050-778633,
(het telefoonnummer van de penningmeester van de vereniging,
dhr. J. van Dijk).

Nieuwe leden

W.K. Bleeker	Holwierde	A. Nap	Groningen
D.J.C.P. van Dokkum	Groningen	C. Oldenburger	Stadskanaal
P.C. Belman	Finsterwolde	Joh. Pik	Groningen
Erik Geukes	Bourtange	A.J. Raven	Grijpskerk
S.J. van de Heide	Sebaldeburen	M.Smilde-Heeres	Bellingwolde
B. Homan	Groningen	T.P.M. Timmers	Groningen
T. Kalk	Groningen	E. v.d. Tuin	Groningen
G. van Keulen	Bourtange	G. Wiersma	Groningen
H. Kol	Middelbert	E.H. Wiersma-Omlo	idem
J. Korf	Ten Boer	A.R.J. Zantman	Groningen

